BIBLIOTEKA
Zakł. Nar. im. Ossolińskich
XVII 1.532

QVINTÆ ESSENTIÆ

ABO

Prawdźiwego Bálsámu Rozmárynowego przedźiwney mocy y przyrodzenia, y vżywánia iego, dla zdrowia ludzkiego, prawdźiwe opisánie.

PRZEZ

Szláchetnego P. PIOTRA BARCELLINA z Reatu, nie dawno w Wiedniu Rakuſkim w druk podáne, á teraz znowu zá pozwoleniem zacnego Senatu Krákowſkiego oddrukowáne.

INSTYTUT

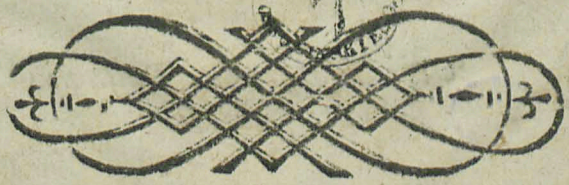

45.622

Roku Páńſkiego, 1619.

Thesarum, & conseruatio sanitatis.

Cathalogus præcipuorum Authorum, qui de Rosmarino scripserunt.

Galenus de facultate simpl. lib. 7.
Paulus Æginetus, lib. 7.
Dioscorides, lib. 3.
Arnoldus de villa noua, in tractatu de diuersa compositione Rosmarini.
Theoprastus Paracelsus, lib. 9:
Mathiolus cap: de Rosmarino.
Marcellus in lib. quem de Medicam: composuit.
Raphael Volateranus, in lib. Med.
Plinius, lib. 19.
Æthius Tomo 2.
Alloisius de Errora, lib. 3.
Marsel: quæstion: 12.
Serapion, lib. 9.
Iosephus Chyrurg: in lib. de Med: sapata, & alij innumerabiles, ex varijs terrarum locis ac regionibus, quorum nomina in fine libelli subscribentur.

BIBL. Z.N.IM. OSSOLINSKICH

Veri & approbati Balsami Rorsmarini.

BIBL. ZAKŁ.
XVII - 1532 - II

Przedmowá do Czytelniká.

WSzystkich spraw w náukách / y wszyscy wzaiem náuczeni / experientiam ábo doświádczenie zá mátkę: względem czego też Rozmáryn nád wszytkie inſze ziołá doświádczywszy / á więc kosztownie y dziwnie liſt y kwiat złożywszy / do wielu chorob wymácáli y vżywáli. A wprzod ći / co głębiey dziwnych táiemnic z przyrodzenia śiegáli / y w tym prostym / ále znácznym vrodzáiu defekt ználazszy / nád inſze látá tego ziela zmyſł swoy tym pilnie złożyli / ábo przez sok / ábo quintam iego eſſentiam, iego zimną náturę obiáwić mogło. Czego dokonawszy / Rozmárynowym Bálſamem názwáli / ktorego ziela / choć ſimplicis tá ieſt operátia y moc / że przedziwnē sposobem według tey nędzney doskonałośći / swoie náturę po sobie zostáwuie y ták śie dyſtylowáć y oddzieláć dopuszcza / że iedná kropká tego soku ábo kwinty eſſentyey / więcey czyni y operuie / niżli pięć ábo sześć pełnych przygárśni Rozmárynu / o ktorego wielkiey y dziwney operácyey / y mocy / śiłá náuczonych stárych y nowych Doktorow á pewnych Autorow piſáli / ktorzy potym máią bydź miánowáni / áby iednák każdy względem náuki y operácyey tego rozmárynowego Bálſámu / ktory iuż w rożnych Páńſtwách doświádczony / y oczywiśćie olśnął iego vżywáć / y w vżywániu spráwowáć vmiał: ten kosztowny Bálſam słuszniе vbogich skárbnicą / ábo iedyne dobro żywotá ludzkiego może bydź názwány. Abowiem będą wdzięczne Rozmáryny gorące zapáchu / co iemu ieſt od Páná Bogá nádano: dla tego też doświádczenia ći ludźie náuczeni / ná rożne niedoſtátki ludzkie / vważywszy tego Rozmárynowego Bálſámu cnoty / przyrodzenie / własność / y iſtność / do chorob y przypadkow ludzkich / ktorego ná wielu tyśiecy doświádczenie vżywáli / y wielką sławę po sobie zostáwili / iednák nic zátym / iáko Phiſycy o tym piſzą / áby miał ten Bálſam wszyſtkie choroby leczyć / te przypadki / ktore probą y doświádczeniem iſtotnym Antecessorowie / y ia po dźis dźień doznawam.

A iżby káżdy wiedźieć mogł, do któreyby choroby mogł y miał bydź pomocny ten Bálsam: tu ná tym mieyscu opisáć wszelkie tákie choroby zdáło mi sie.

Służy tedy y pomaga.

NAprzod/ ná záchowánie dobre zdrowia ludzkiego przećiwko morowemu powietrzu bárzo pożyteczny iest/ áby go kto niezáchwyćił/ á záráżonych ludźi powietrzem do zdrowia przywraca: gdy ráno (ták iáko sie niżey powie) kto weźmie tego Bálsámu. Pomnaża ćiepło przyrodzone/ ćiałá karmność wdźieczną czyni/ strawność śliczną humorow przywodźi. Zażiebione żołądki y zemdlone/ doskonale potwierdza. A áppetitu do iedzenia dodáie/ stánowi womity/ mozg czyśći/ sen pobudza y przywodźi/ pámięć rośćie y obiásnienie smysłow: trudność odpędza/ duchy żywotne odżywia/ żimność melánkoliey vśmierza: nádymánie z ćiał odpędza/ zámulenie w żyłách otwiera/ poczećie w dźiatkách wspomaga/ poty pobudza/ mocz abo vryne wzbudza: Rzezánie w członku wstydliwym wypędza. Żołądek/ wątrobę/ śledźione/ y inne członki wszytkie/ ták wnętrzne iáko zewnętrzne/ przedźiwnie vmacnia y posila: tchnienie czyste czyni/ cerę piękną ná twarzy rodźi/ krew czyśći/ moc żywotną spráwuie. A ieśli tego Oleyku kto vżywa w tákowey rzeczy w ktoreyby był cukier/ bárzo dźiwnie w ćiáłach ludzkich pomoga/ zwłaszczá tukowátych y wilgotnych/ y tym ktorzy z choroby powstáia/ tuczności dodáie. A iednym słowem rzekąc: człowiekowi iest lekárstwo y potrawą. Abowiem wszytko ćiało posila/ twarz chędoży: gdźie kto tym oleykiem/ cztery kroplę wpuśći w co słuszego/ bądź piegi/ ábo iákie zmázy/ ábo liszáie pomáże/ gubi: tákże y ogorzeliny od słońcá.

Ná wiele práwie chorob bárzo osobliwe lekárstwo iest: iáko czytáiąc dowiedźieć sie możesz/ ktore dla długiego czytánia w tym mieyscu opuszczamy.

Zacni ludźie doświádczyli tego/ ktorzy vżywáli Oleyku tego/ z essentiey Rozmárynu vczynionego/ że nigdy według biegu

przy-

przyrodzonego y podobieństwá / nie chorowáli. Náwet po śmierći ćiáłá ich / nie ináczey ieno iáko Bálsámem námázáne / nieskáźitelne zostawáły. Jeszcze młodość w czerstwośći záchowuie / á stárość przedłuża. A nietylko ćiáłá ludzkie záchowuie nieskáźitelne / ále też száty / y rzeczy w zámknieniu położone wonnośćią swą od skázy záchowuie / od molow / y od inszego robáctwá broni.

Tu też vważyć potrzebá / że stárzy dawni Authorowie nie tylko sam Rozmáryn iáko iest w sobie / chwalili y zálecáli / ále też wino ábo wodę / w ktorey Rozmáryn wymoknął. To w náturze własney / ktora iest przez się zimna y wodnista. Coż kto rozumie / gdy tá náturá iego w rzecz subtylną / y práwie spirituálną / ábo quintam essentiam przywiedźionáby byłá / y moc iego ná kształt dźielnośći niebieskiey? Ale potrzebá vżywáć tego to przedźiwnego lekárstwá (gdy kto chce) z własney essentiey sámego Rozmárynu wyćiągnioney. Gdźie niepospolite y przedźiwne skutki może człowiek obaczyć.

1. *Ná trzęśienie y drżenie głowy, rąk, y nóg.*

JEśliby kto táką niemocą był złożony / kłádąc się / niech cztery ábo pięć kropel tego Bálsámu / z wodką Rozmárynową / iednę łyżkę wypiie / á poránu niż wstánie / sámey wodki Rozmárynowey / bez oleyku z łyżkę tákże niech wypiie / potym czoło / nozdrze / tył głowy / y czásem krzyże tymże oleykiem niech násmáruie / á ták kilkákroć to vczyniwszy / zá Bożą pomocą ozdrowieie.

2. *Ná náprávienie pámięći dobrey.*

Poránu niż z domu wynidźiesz / cztery ábo pięć kropel tego oleyku wley w wodkę Rozmárynową / ábo w wino / ábo w gorzałkę / ábo też w iákiekolwiek pićie: potym wźiąwszy raz ná łyżkę / iednym duszkiem wypiy / potym zás tył głowy tymże oleykiem námáż / á ták czyniąc / dobrey pámięći nábędźiesz.

3. *Ná párchy.*

Nárwi

Nárwi liśćia Rozmárynowego / á wzwárzywszy z ługiem / zmiy śie / potym dobrze śie otrzy / y tymże oleykiem mieysce to párszywe násmáruy / á ták dali Bog będźiesz zdrow.

4. *Ná wszelákie bolenie głowy, bądź z záźiębnienia, bądź z wilgotnośći pochodzące.*

Weźmi ná dłoń sześć ábo śiedm kropel szczerey wodki Rożáney / y wkrop w nie czrery ábo pięć kropel tegoż oleyku / á przyłożywszy z dłonia do nosá / iáko nateżey nosem áż do głowy wsárkni / potym pálcámi nos śćisnąwszy / vszá otworz / zkad poydźie iákaś wodá ćięższa nád ołow / y lgnąca iáko lep. Potym ręką czołá westrzy áż śie zágrzeie / y tym oleykiem násmáruy: to vczyniwszy / od tákiey choroby záraz wolnym zostánieszs.

5. *Ná płynienie oczu, y ná czerwoność ich.*

Jeśliby komu z oczu płynęło / ábo żeby mu mgłá záchodźiły / ábo ieśli miał w nich iáką przeszkodę / pięć ábo sześć kropel szczerey wodki Rożáney niech weźmie / cztery krople tegż Oleyku niech wkropi w nie / potym pioreczkiem w oczy pomału niech napuszcza. Aczkolwiek będźie śie zdáło iákoby kąsáło y świerzbiáło / iednákże bolu vlży / y zeymnie: tákże zgołá wszytko / co iedno szkodźi oczom / odpędza / y dźiwnie vmacnia / y obiásnia.

6. *Ná głuchość, y bolenie vszu.*

Jeśliby dla iákieykolwiek przyczyny / bądź z záźiębnienia / bądź z wilgotnośći / bądź z choroby iákiey / słyszećbyś niemogł / w wieczor gdy masz iśdź spáć / vczyń czopek ábo knotek z stárey słoniny / potym krople iedne tego Bálsámu w chore vcho wpuśćiwszy / y czopek pomieniony / tymże Oleykiem ábo Bálsámem pomázawszy / w chore vcho wpraw / á ták raz y drugi vczyniwszy / zá Boskim rátunkiem do pierwszego słuchu przyydźiesz / ná insze vcho kłádąc śie.

Nád to / szum y dzwonienie w vszu vśmierza / y chrobaki ieśliby były / gubi.

7. *Ná wrzody nozdrzne, y ſmrody.*

Ci co máią wrzody w nozdrzách/ niech weźmą piorko pierzyſte/ y końcem iego/ w tym oleyku omoczonym/ w nozdrzách ták długo niech mießáią/ ázby ſie wrzody námázáły/ to vczyniwßy raz ábo trzy/ zdrowi będą: á ieśliby iáki ſmrod był doßczątku vſtáie.

8. *Ná cuchnienie y ſmrody z vſt.*

Wßyſcy ći ktorym ábo z vſt śmierdzi/ ábo w vśćiech wrzody máią/ ábo iezyk párálizem zárážony/ ieśliby czterech kropel tego koßtownego oleyku/ tymże ſpoſobem wyßey miánowánym vżywáli/ zá Bożą łáſką ozdrowieią.

Pomaga też bárzo y tym/ ktorzy częſto á częſto z zimná ábo z wiátru/ wárgi otwarzáią/ ieśliby ie ſobie kilkákroć tym oleykiem pomázáli.

9. *Ná bolenie zębów, y dziąſł prochnieiących.*

Oleiek ten bárzo pomaga ná bolenie zębow. Abowiem ieśli kto ćierpi tákową boleść/ niech weźmie trochę báwełny/ w tymże oleyku moczoney/ y potym ná chory ząb niech przyłoży: á ieśliby iáka dziurá w zębie byłá/ w tę dziurę báwełnę pomoczoną w tym oleyku/ niech wpuśći/ á ták dziwney mocy tego oleyku/ y ſkutku doznā. A ieśliby dziąſłá prochnieiące miáł/ niech winem wkropiwßy w nie tego oleyku ßeść ábo śiedm kropel/ vſtá częſto wymywáią/ bo y dziąſłá ozdrowieią/ y ieśliby było chrobáctwo pozdychaią/ choćiażby też zálegli ſie z choroby/ ktorą trądem názywáią.

10. *Ná gárdło, y ná pulſowe żyły,*

Jeśliby iáką trudność/ ábo iáką przeßkodę w gárdle ábo w pulſách poczuł/ weźmi pułkubká winá/ wkropże w nie cztery ábo ßeść kropel tego oleyku/ á potym trzy ábo czerykroć vſtá y pulſe/ iáko nálepiey chrzepiąc gárdłem wypłocz. Ale ieśli weźmieß trochę cukru/ iżebyś go w tym oleyku roſpráwił/ dáleko lepiey vczyniß/ y prędzey wolny zoſtanieß/ ták go vżywáiąc.

Ná pie-

11. *Ná pierśi, y płucá.*

Z wielkim podźiwieniem pomaga ná defecty ábo niesposobności pierśne/y płucne/ieślibys troche cukru y oleyku wźiął/ coby wszytkiego z iedną łyżeczką mała byłá/ y ták vżywáiac zá Bożą pomocą ozdrowieiesz. Pomaga też y na chorobę suchą/ ábo ná suchoty/ gdyby wyszey opisanym sposobem vżywano tegoż oleyku.

12. *Ná odpędzenie smutku, ábo melánkoliey.*

Gdyby kto smutkiem będąc trapiony/ tegoż oleyku Rozmárynowego/ tymże sposobem wyszey opisanym/ záżywał/ ná tychmiast od smutku wolnym zostanie. Abowiem ten pomieniony oleiek mocą swoią nie tylko smutek odpędza/ ale też serce vwesela/ serdeczne duchy vmacnia/ dowćip záostrza/ człowieká wesołym czyni/ y do pierwszego baczenia przywraca.

13. *Ná serdeczne defekty, ábo niedostátki.*

Gdyby iakiegokolwiek picia łyszke/ wkropiwszy pierwey w nieszesć ábo siedm kropel tego oleyku/ kto wypił/ oddala od niego wszelákie niedostátki serdeczne/ y czyni wolnym wszystkie strony około sercá bliskie.

14. *Ná bolenie pierśi, ábo cycków, y ku poruszeniu mleká.*

Gdyby białymgłowom tym/ ktore dźieći karmią/ mleká nie stawało/niech vżywáią tego oleyku z wodką Rozmárynową/ iáko sie wyszey powiedźiało/ á záraz sie cycki mlekiem napełnią z dźiwnym pokármem. A ieśliby cycki zátwardźiały/ niech ich nátrą tym oleykiem/ á wnetże zmiękczeią/ y do zdrowia przyidą.

15. *Ná żołądek.*

Jeśli choruiesz na żołądek/ dla záźiebnienia/ choćiażby też y pokármu niemogł ztrzymáć/ łyszke iedne przerzeczonego lekarstwá weźmi/ á to bárzo ráno/ á wźiąwszy/ troche sie vspokoy/ y ták nápotym y pokarm zátrzymaszy/ y dobre strawie-

nie

nie będźie miał. A ieślibyś bárzo śie źle miał ná żołądek/ z zá-
źi bnienia/ ábo z niestráwnośći/ zágrzey drapáiąc nad żywo-
tem. nasmáruy mieysce to kedy boli raz ábo trzy: á ták zá Bo-
ż. pomocą wolnym zostánieß/ ábowiem záźiebnienie odpędza/
tákże y surowość ábo niestrawność trawi: vpalenie y prágnie-
nie gási/ wiátry plugáwe vskramia/ chuć do iedzenia wzbu-
dza/ stráwieniu pożyteczny iest/ ßczkáć y rzygáć nie dopuszcza.
Náostátek krew czyśći zsiadłą w żołądku/ iże iednym słowem
zámkne/ pomaga ná wßelkie niemocy/ ták z źimná/ iáko y z wil-
gotnośći puchodzące.

16. *Ná wątrobę, y ná żółtą niemoc.*

Tymże sposobem wysßey opisánym/ ze dwie łyßce wźiá-
wßy/ vzdrawia wßelákie niemocy wątrobne/ y puchlinę zgá-
nia/ á námázáwßy tym oleykiem ćiało/ od żółtey niemocy wol-
nym zostánieß. Zámulenie otwiera/ y wßystkie członki vmá-
cnia/ ćiało wßystko posila.

17. *Ná śledźionę.*

Gdeymnie bol ná śledźionie/ y iey twárdość zmiękcza/ ieśli
go pomienionym sposobem vżywáć będźieß/ y mieysce násmá-
ruieß.

18. *Ná Scyátykę, ábo biódr bolenie, y wnętrznośći.*

Tymże kßtałtem gdy kto vżywa/ ábo w wodce Rozmárýno-
wey/ ábo w winie białym/ ábo w gorzałce/ ábo w málmázyey/
pomaga ná wßelkie łamánie w biodrách/ y w vdźiech ieśli
mieysce chore/ ćiepłym olieykiem Rozmárynowym námáźą/ y
dobrze płátem nátrą.

19. *Ná bolenie nyrek, y ná* Calculum, *ábo kámyk.*

Jeśli ćię bolą nerki/ ábo ieśli ná kámyk chorieß/ záźiy tego
oleyku z wodką Rozmárynową/ iákosmy wysßey wspomnieli/
bądź z winem/ bądź też z iákim inßem pićiem/ wßákße lepieyby
z wodką tą Rozmárynową: potym y tám y sám nerki násmá-

ny/ á ták sie wilgotności mnieyszą/ ieśliby co piasku było/ wychodzi precz/ á nabárziey tym/ co ná kámyk choruią/ pomaga.

20. *Ná máchersynę, ábo pęchers.*

Jeśliby vryny/ ábo moczu/ dla iákieykolwiek przyczyny zátrzymáć niemogł/ cztery ábo pięć tego oleyku kropel w polewce/ ábo w winie wypiy: potym to mieysce/ ktore iest miedzy zádnią dziurą/ á miedzy członkámi wstydliwemi/ násmáruy ciepłym oleykiem/ á obaczyß dziwną experiencią. Abowiem spráwnie to/ áby sie zátrzymáłá vryná/ iesli wychodzi dla mdłości y slábości: vmnieyßa humorow grubych/ y ieślibyś nie mogł pußczáć vryny/ pomaga y poruß a.

21. *Ná płynienie nerek.*

Ci ktorzy cierpią płynienie nerek/ dla iákieykolwiek przyczyny/ niechay vżywáią tego oleyku z wodką Rozmárynową poránu po kilká dni/ á zá pomocą Bożą od tey niemocy wolni będą. A ieśliby tákie wrzody ábo rány były/ niech trochę báwełny omoczywßy w tym oleyku/ ná vrázy przyłożą/ á ták kilkákroć vczyniwßy/ ozdrowieią.

22. *Ná chorobę máćice, y ná inße niedołęzności, y choroby białogłowskie mieśięcne.*

Wßelką nieczystość w żywoćie białogłowskim czyści y chebozy: á ieśliby owrzedziáłá/ pokrop tym oleykiem/ á ozdrowieie. Pomaga też barzo ieśliby począć nie mogłá: bo ieśliby podług przyczyn cztery ábo pięć kropel w wodce Rozmárynowey wypiły/ wysádzą wßelákie choroby mieśieczne/ ták białe iáko y czerwone/ spráwnie to áby zátrzymáły y záchowáły naśienie.

23. *Ná Hemoroidy, ábo wrzody ná zádku.*

Pomaga też wielce ná Hemoroidy/ ábo ná boleść zádku/ ieślibyś násmárowawßy sie ciepło tym oleykiem/ iáko trochę lnu czosánego omoczywßy w wodzie ciepłey/ á wzwárzoney z Rozmárynem/ ná chore mieysce przyłożył: bo ieśliby ná wierzch wyßły/ wrocą sie ná swe mieysce.

Ná pá-

24. Ná Páráliż, ábo záráżenie powietrzem.

Oczywiście Parálizem ábo powietrzem záráżeni/ do pierwszego zdrowia przychodzą/ieśliby czestokroć poránu/pierwey niż wstáną/ sześć ábo siedm kropli tego oleyku z wodką Rozmárynową/ iedne łyżke/ iáko sie wyższey powiedziało vżywali: á kazawszy sie westrzeć po stáwách áż sie zágrzeią/ tymże oleykiem namazáć.

25. Ná kolki, y boleśći kiszek.

Gdy táką boleść ćierpisz/ tym oleykiem z wodką Rozmárynową nasmáruy/ potym zás kiszki ćiepłymi chustámi/ po kilkakroć inszymi obłoż.

26. Ná oddechy dychávice.

Jeślibyś ná gore idąc/ ábo biegáiąc/ ábo też co inszego robiąc/ odetchnąć niemogł/ vży tego oleyku w wodce Rozmárynowey/ bo wszelákie duchy w tobie vmocni/ y bez żadney trudności westchnieszy odetchnieszy.

27. Ná zemdlenie y oslábienie śił z długiey choroby.

Żebyś mogł przyść do pierwszych śił/ ktoreś przez długą chorobę vtráćił/ y do áppetytu: potrzebá tego będzie/ abys vgrzał trzy ábo cztery grzanki z chlebá/ ktorych w winie wkropiwszy winie cztery kropli tego oleyku/ omoczywszy vżywáy. A ieslibyś żeły zwątlone miał/dla humorow zimnych ábo wilgotnych/ wstárwszy ábo zdrapawszy mieyscá zemdlone/ aby sie zagrzały tym oleykiem ćiepłym násmáruy/ á obaczysz dziwną spráwę y skutek.

28. Ná stány, y boleśći żeł.

Tym co bol w stáwách ćierpią/ ktory pochodzi bądź z zaziębienia/ ábo z wilgotności/ potrzebá aby kilkakroć w wieczor idąc spáć/ mieyscá chore násmárowali/ á ták za łáską Boża wolnymi zostáną.

29. Ná wszelákie y rozmáite glisty, y robaki.

Gdyby robáctwo ábo glisty / ktore w brzuchu miewamy / zádawały wielką chorobę: potrzebá ich tym kßtałtem z wielką pilnośćią wygłádźić. Dorośli ludźie / ráno ná czczo iedną łyßkę wodki Rozmárynowey z ßeśćią ábo z śiedmią kropel tego oleyku niech wypiją. Młodźi á máłe dźieći / ieśliby nie mogły tego oleyku pić: niech im náśmaruią po wßyſtkich pulsách / wßákże liepieby było / gdyby chćiały pić.

30. *Ná lekkie porodzenie.*

Białegłowy te / ktore niemogą porodźić / tego oleyku niech tymże sposobem vżywáią / y niech krzyże náśmaruią / á záraz lekko porodzą.

31. *Ná Febry, ták tercyány, iáko y quártány.*

Ná febrę / mam zá to / że żadnego lekárſtwa pewnieyßego niemáß / ponieważ ile ich tylko tego oleyku vżywaią / do zdrowia z łáſki Bożey przychodzą. Potrzebá tedy dźieśięć ábo dwánaśćie kropel tego oleyku wlać w wino / ábo w gorzałkę / ábo w wodkę z tego Rozmárynu vczynioną / że dwie łyßce wźiąwßy pomienionego pićia / y wypić: á potym krzyże náſmárowáć / y ná łoßku przyodźiawßy ſię ták długo leżeć / ażby ſię dobrze zápoćiał / potym pot zetrzeć. ieno gdy przynammiey ze dwakroć vczyniß / dźiwnie vzdrowieieß.

32. *Ná czerwoną niemoc, y ná záwrócenie głowy, ábo ßálenie.*

Chocáißby też dość długo tą gorobą płynieniem krwie chorował / ábo też inßą táką niemocą był ſtrapiony / to lekárſtwo wolnym ćie vczyni: weźmi dźieśięć ábo dwanaśćie kropel tego oleyku / zmießay z wodką Rozmárynową / wypiy dußkiem iednym. Abowiem záwrácánie głowy oddala / wnętrznośći vmacnia / y w krotce do zdrowia przywodźi.

33. *Ná przepuklinę.*

Toć też trzebá wiedźieć / że ten oleiek dźiwnie pomaga tym / co ſą wypukli: tákowi tego oleyku niech weźmą osm ábo dźie-

śieć kropel z wodką Rozmárynową przymieszáwszy trochę prochu Galásowego/ iednym haustem/ábo duszkiem/niech wypiią. á mieysce chore ciepłym oleykiem niech násmaruią: potym mocno niech ściągną/ y zwiążą: á gdy ták kilkákroć vczynią/ ozdrowieią. Abowiem ten oleiek wyciąga ogień y zápalenie/ krew zsiádłą niszy/ bolesci vśkrania/ y wszystkiego człowieká pisila: ále tylko gdy z rázu pocznie sie odymáć/ y nie ták tym służy ktorzy iuż są stárzy/ iáko młodszym.

34. *Ná wszeláką trucizne, y ná vkąszenie od węża, y inszey gádziny iádowitey.*

Jeśliby kiedy z przypadku trucizne wypił/ ábo żeby sie grzybámi zepsował/ (iáko to bywa często) vżywáy tego oleyku z wodką Rozmárynową/ wyższey opisánym sposobem. A ieśliby śmiał do reku dryakiew/ y wkropiłbyś w nie tego oleyku/ dźieśieć ábo dwánaśćie kropel/ dáleko więcey pomoże/ y spráwnie. Ale ieśliby kogo wąż vkąsił/ ábo iáka iádowita muchá/ potrzebá/ też/ abyś iáko napredzey wybieżył krew/ námázał ráne oleykiem iáko náciepleyszym: potym trochę czosánego lnu omoczywszy w gorącym oleyku/ ná ráne przywiń/ á ták kilkákroć przykłádáiąc/ od trucizny/ y od iádowitego vkąszenia wolnym zostánieß. Mogłbyś iednák trochę powyższey od tego mieysca vkąszonego/ sznurkiem iákim mocno zawiązáć/ żeby nie dopuszczał trucizny/ ábo iádowi do sercá przysdź.

35. *Ná ríny wszeláki.*

Wszeláką ráne/ gdźiebykolwiek byłá ná ciele/ by tylko siche żyły/ ábo żywe/ ábo kości/ nie były przecięte/ ten oleiek swą mocą goi/ ale potrzebá pierwey ráne winem wymyć/ á potym tym oleykiem ciepłym nápuśćić/ á ták ráno y w wieczor przykłádáiąc/ strzegąc sie też ieść co iest szkodliwego/ bárzo prędko ozdrowieieß.

36. *Ná chorobę wielką, ábo ś. Wálentego niemoc.*

Pomaga też bárzo tym co te niemoc cierpią: ále co mowie

pomaga/

pomaga/ y owſzem ich do pierwſzego zdrowia zgoká przywraca/ iżsliby poránu ná czczo śiedm ábo ośm tego oleyku tak czastokrć pomienionego z wodką Rozmárynowa vżywali/ á potym czoło/ piersi/ nozdrze/ y tył głowy tymże oleykiē námázali.

37. *Ná morowe powietrze.*

Jest też przednie dobre y nieomylne lekárſtwo tenże przemieniony oleiek od morowego powietrza/ ponieważ tych/ co go tymże ſpoſobem wyſſey mianowánym vżywáią/ od zápowietrzenia morowego broni. Lecz ieśliby ſie ſiadź iuż ktokolwiek zápowietrzył/ temu potrzebá/ żeby ſześć ábo ośm kropel tego Bálſamu z polewką kurczecą/ ábo mieśną/ ábo z winem/ ábo też z iákimkolwiek inſzym pićiem wypił: potym ſie niech vkłádźie/ y niech ſie raz ábo ze dwá iáko nalepiey zápoći/ y potym ſie dobrze chuſtą otrzeć. Jednák ieśliby ſie morowki ná wierzch vkazały/ niechay záżyie zwyczáynego lekárſtwá/ á ták zá Bożą pomocą zdrow będźie.

38. *Ná wſzeláką boleść, która pochodźi z iákieykolwiek przyczyny, bądź z źimney ábo wilgotney, we wſzyſtkim ćiele.*

Skorobyś płotnem ćiepłym mieyſcá tego kedy boli dobrze wzdrapał/ y tymże oleykiem bolące mieyſce ná ſmarował/ á gdy wſtąpi oleiek w ćiało/ płotnem iáko náćieplieyſzym obłożył/ á to kilkákroć vczyniwſzy/ prędko ozdrowieieſz.

39. *Ná plwánie y wrácánie krwią.*

Gdyby kto tákową chorobę ćierpiał/ to ieſt/ żeby krwią plwał ábo wrácał: ma tym ſpoſobem tego lekárſtwa vżywáć. Niech weźmie ſześć kropel oleyku tego/ y niech ie wpuśći w łyżkę ſoku Pigwowego to duſzkiem wypiwſzy/ raz ábo kilká to vczyniwſzy/ zá pomocą Bożą do zdrowia pierwſzego przywrocony będźie.

Do

Do łáſkáwego Czytelniká zámknienie.

Máſz to wiedźieć Czytelniku łáſkáwy/ iż ten oleiek / ábo rácżey Bálſam Rozmárynowy/ ták złożony w eſſentiey iego/ iáko też y ſam przez ſie vżywány/ nie tylko do chorob y niedoſtátkow wzwyż miánowánych ieſt pożyteczny / ále też y do inżych wſzyſtkich dolegliwośći ćieleſnych/ ktorekolwiek pochodzą z tych przyczyn/ ábo z zimney/ ábo wilgotney / ábo też wietrzney / nie tylko ná iednym członku/ ále y ná wſzyſtkich mieyſcách/ ták wewnątrz iáko też zewnątrz/ nie raz tylko/ ále częſtokroć vżywány / niewymownie pomaga Vżywáy tedy Czytelniku miły łáſki y dáru miłego Bogá vprzeymie/ á ſzáfárzom ſkárbu tákowego wdzięcznym ſie pokaż. Bądź łáſkáw.

Reyeſtr, ábo rácżey Summáryuſz chorób y niedoſtátków, ná które ten Bálſám Rozmárynowy pomaga.

1. Ná trześienie y drżenie głowy/ rąk/ y nog.
2. Ná náprawienie pámieći dobrey.
3. Ná parchy.
4. Ná wſzelákie bolenie głowy/ bądź z záźiebnienia / bądź z wilgotnośći pochodzące.
5. Ná płynienie oczu/ y náczerwonośc ich.
6. Ná głuchośc / y bolenie vſzu.
7. Ná wrzody nozdrzne/ y ſmrody.
8. Ná cuchnienie y ſmrody z vſt.
9. Ná bolenie zebow/ y dźiąſł prochnieiących.
10. Ná gárdło y ná pulſowe żeły.
11. Ná pierśi y płucá.
12. Ná odpędzenie ſmutku ábo melánkoliey.
13. Ná ſerdeczne defekty / ábo niedoſtátki.
14. Ná bolenie pierśi/ ábo cyckow/ y ku poruſzeniu mleká.
15. Ná żołądek.

16. Ná

16. Ná wątrobę/ y żołtą niemoc.
17. Ná śledźionę.
18. Ná ſcyátykę/ ábo biodr bolenie y wnętrznośći.
19. Ná bolenie nerek/ y ná Kálculum ábo kámyk.
20. Ná mácherzynę/ ábo pęcherz.
21. Ná płynienie nerek.
22. Ná chorobę mácice/ y ná inſze niedołeżnośći y choroby białogłowſkie mieśiecznę.
23. Ná Hemoroidy/ ábo wrzody ná zádku.
24. Ná páraliż/ ábo zaráżenie powietrzem.
25. Ná kolki/ y bolenie kiszek.
26. Ná oddech od dycháwice.
27. Ná zemdlenie y oſtábienie śił z długiey choroby.
28. Ná ſtáwy y boleść żył.
29. Ná wſzelákie y rozmáite gliſty/ y robaki.
30. Ná wſzelákie porodzenie.
31. Ná febry/ ták tercyány y kwártány.
32. Ná czerwoną niemoc/ y ná zawrácánie głowy/ ábo ſzá-
33. Ná przepuklinę. (lenie.
34. Ná wſzelaką trućiznę/ y ná vkąſzenie od wężá/ y od inſzey gádźiny iádowitey.
35. Ná rány wſzelákie.
36. Ná chorobę wielką/ ábo S. Wálentego niemoc.
37. Ná morowe powietrze.
38. Ná wſzeláką boleść/ ktora pochodźi z iákieykolwiek przyczyny/ bądź źimney/ bądź wilgotney/ we wſzytkim ćiele.
39. Ná plwánie krwią.

BIBL. Z.N. IM. OSSOLIŃSKICH

BIBL. ZN. D.